

ԲԱԶՄԱՎԷՊ

ՌՅԺԴ. 1864 — ՔՍԱՆՆԵՐՈՐԴ ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ. — ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

Խ ՈՒԼ Խ ԱԶԻԿ

(Շարունակութիւն • էջ 237 •)

Հասաւ սգաւոր համբաւն 'ի մեծ քաղաքն կայսերաց, այն վիպասանից և ողբերգուաց հաճոյ՝ այլ կրողաց անհաճոյ ժամանակը, յորում Հասան և ճնճղուկ իրենց երկայն պանդխտութեան վերջը տեսնելով՝ և դառնալու պատրաստուելով, որչափ որ կու մօտեւոր ճամբորդութեան օրն՝ այնքան սրբ տերնին տագնապէր կրկին կրից՝ ուրախութեան և կասկածանաց մէջ, թէ արդեօք ինչպէս պիտի գտնեն իրենց ծերունի հայրը և տուն տեղը. և ճամբայ չընկած փափագէին նոր և վերջին լուր մ'առնուլ, որ և արդարեւ վերջին եղաւ. իրենց ամեն ակնկալեալ խնդրութեանց վրայ սիւեց սգոյ քօղը։ Նաւահանգրստին մօտ խորտակած նաւուն պէս եղաւ իրենց յոյսն այլ. և թէ ոչ պարապմամբ՝ այլ պատահմամբ նմանելով՝ կրնային ասոնք այլ ըսել մեր հին թարգմանչաց

հետ իրենց սպասող և սպասեալ սիրելեացն համար. «Մինչ նոքա զմերն յուսային դարձ, և պատուասիրել մերով՝ ամենիմաստ արուեստիւս և կատարելագոյն յարմարութեամբ, համայն և մեք փութապէս դիմեալք 'ի Բիւզանդիոյ՝ յուսայաք հարսանեաց պարել, անվեհեր երազութեամբ կըրթեալք, և առաջաստի ասել երգս. արդ փոխանակ խրախճանութեանն՝ 'ի վերայ գերեզմանի ողբս ասելով՝ ողորմելի հառաչեմք. ուր և ոչ տեսութեանն ժամանեցաք աչաց նոցա՝ կափուցմանց, և լսել զվերջին բարբառն (Իշխանկան) և զօրհնութիւն» (Խաչկայ)։ — Յանկալի հօր և եղբօր այսպէս անկարծ և ցաւալի զրկման վրայ անհրաժեշտ տրտմութեան պարտքը հատուցանելէն ետեւ, Հասան և ճնճղուկ թէ զգայունք և թէ կտրիճք,

երիտասարդական և գինուորական և ունեղով բորբոքած աչուրնին և սրտերնին զայրացեալ դարձուցին յարեւելք, իրենց չարեաց եկած կողմը. և յետ արտասուաց՝ արեան պարտք մ'այլ առին վրանին. ծանր ուխտ մը դրին. ցաւն 'ի վրէժխնդրութիւն դարձուցին. սևով ծածկեցին իրենց վեստութեան զգեստները և սպաթարութեան սպառազինութիւնը. երդմունք ըրին՝ կամ այն սևու սգով իջնել իրենց արեւակցաց հողը, կամ անոնց վրէժն առնելով 'ի թշնամեաց՝ փոխել ձեւերնին:

Ծովու ցամաքի մէջ վիճակ ձգէին թէ որն աւելի շուտով զիրենք կրնայ հասցնել իրենց սիրոյ՝ ցաւոց և վրէժուց ասպարէզը. որչափ կու տրնտրնային Պոնտոսի դնդններն զիրենք սահեցնելու դէպ 'ի Տրապիզոն. ինչպէս տկար կու գային արեւմտեան հովերն՝ քշելու զնաւն արեւուն ելած կողմը: Նոյն իսկ իրենց հշու երիվարաց ոտքերն չէին երազ երազ տրոփեր խաղտեաց լեռներէն իջած և Հայոց Մեծաց լեռնադաշտակներու վրայ կոխած ատեննին: Սա կայն ճամբան շուտով կարճընար, անհամբերութիւնն էր որ շատ ուշ կարճեցաւ, ինչուան որ Երասխայ հովտաց և ձորոց ճամբաները բռնելով՝ հասուց մեր զոյգ կտրիճները այն գետոյն արեւելեան դարձուածքին մօտերը: Հայրենասահման սարերն երեցան. սրտերն մեծամեծ թունդ առին թունդ տուին. հայրենեաց հողը կոխուեցաւ, Հասան և Ճնճղուկ մտան 'ի թոռնեան. մօտեցան 'ի Նկան. ճանչցան իրենց բերդին ճամբան, իրենց պատանեկութեան խաղուց և ձիավարութեան դաշտումարգը. երեցաւ հայրենի և ծնողական ապարանից աւագ աշտարակն... Այլ ուր էր իր կարմիր-կանաչ նշանակն. իր պարծանաց դրօշն... ինչո՞ւ չէին լսուեր իշխանական փողոց հնչմունքն և որսական եղջերաց վանդիւնքն. ուր ընկած լռէին թոռնեանայ դափն և թմբուկն... Չէին լսուեր ձայնք աւետաւորաց, ձայնք բարեաւ տեսութեանց. չէր լսուեր ձայն հօր, ձայն եղբոր. չէր հասներ առիւ-

ծային բարբառն խաչկայ, և անուշակ կանչին իշխանական:... Ո՛վ սրտաթափ լռութիւն. ո՛վ աներթեկ ճանապարհք, ո՛վ ամայութիւն հայրենեաց. և չար քան զամենայն՝ ո՛վ անմեծար գերեզմանք... Քաջաց պէս ընկան, ինչո՞ւ դեռ անպատիւ մնան. թուէր թէ առանց վրիժուց պիտի չկարնային խաղաղիլ 'ի հող՝ խաչկայ կմախքն. և ոչ շուշանն վայրենի պիտի շարժէր իր բաժակներն իշխանական հողվերաց վրայ, քանի որ անոնց նշանակն գերի ընկած էր յօտարութեան: Եթէ անհնար է անկեալ քաջաց արեւ յետ դարձընել, մի թէ չէր հնար յետ դարձընել անոնց արեւն ետքը ամենէն սիրելի բանը. զէնն ու զարդը:

Այսպիսի կրքերով միանգամայն խորագիտութեամբ առանց ժամանակ ծախելու՝ Հասան հայրենի իշխանութիւնը պայազատելով, կանչեց իրեն դրացի և առաջուց ծանօթ ու բարեկամ Քուրդ ռէյիս մը, որուն վրայ վստահ էր. թափեց դիմացը հազար կարմիր, հայ քրդ տիրքով շահած յունական գանձ, հազար ոսկի. Ա՛ռ, ըսաւ, ու ասոնց տեղ ոչ գէնք ոչ զինակիր կ'ուզեմ՝ քեզմէ ինծի օգնութեան ու վրէժխնդրութեան. հապա ինծի դէմ մարդ ու թշնամի՝ գունդեր ու բանակներ. այնչափ որ սիրտս հանգչի, և հօրս ու եղբօրս այրեցուքը մարեմ: Գնա պտըտէ՛ ձէնէ՛ իմ՝ երկրիս չորս կողմը, իմաց տուր Հերայ տնաւեր բռնաւորին, արթընցու այլազգիները. ինչ ապշեր դադրեր էք, ըսէ. ինչո՞ւ չէք վազեր թալներ զթոռնեան, քանի որ անտէր ու շուար մնացեր է. ելէք եկէք ու միանգամայն տակն ու վրայ ըրէք խաչկայ երկիրը, որ իրեն պէս անհետ կորսուի: — Յանկարծ գանձ գտած Քուրդն պնդեց մէջքը հազար կարմրով շարած կամարը, թռաւ իր քալուկ ձիուն վրայ, ու երկայնաճօծ նիզակը ծռած՝ մոլեկան զիսաւորի պէս չորս սահման ման գալով՝ ձենէր դրդէր ոտք հանէր այլազգիները դիմել թալնել զթոռնեան, մանաւանդ Հերայ ու Սալմաստայ ասպատակները: «Երթանք, ըսին, մէկ ան-

» գամով հիմնայատակ ընենք շէնքերը ,
» այրենք աւրենք դաշտերը , յատակին
» հողն օդուն հանենք » : Զայն տուին
իրարու , մարդ մարդու ձի ձիու հասու-
ցին , գունդեր բանակներ կապեցին .
15000 զինեալ և հեծեալ խառն 'ի խուռն
յարձակմամբ ահեղ սպառնալեզր հե-
ղեղաբար թափեցան 'ի թուռնեան :

Լսեց , տեսաւ , զուարթացաւ խաչ-
կայ պայազատն . մոնչեց ինքն այլ ա-
ռիւծաբար . ցատքեց իր կրակոտ երի-
ւարին վրայ , բարձրացուց հայրենի
դրօշը , հնչեցուց անգամ մ'այլ հայկա-
կան թմբկին խրոխտորոտ դոփիւնը : ...
Լսեցին , զարմացան , սոսկացան բիւրա-
ւորքն ասպատակաց . և այլ աւելի ափ-
շեցան՝ երբ ամայի և ոչնչանալու մօտ
կարծուած թուռնեանայ դաշտաց վրայ
իրենց դէմ 5000 զինեալ ու հեծեալ
հաստաբազուկ Հայեր տեսան , զորոնք
իբրեւ պղնձադամ կօշկաց կոփելովն հո-
ղէն դուրս հաներ էր Հասան . որ և եղ-
բօրն հետ սպառազինեալ , և դեռ սգոյ
նշանն այլ զրահից հետ խառնելով՝ ե-
րասխայ և Գողթան հին դիւցազանցնը-
ման սիգալով վեր վայր կու գայր իր
գնդին մէջ : Հայոց անկարծելի պատ-
րաստութիւնն տեսնելով՝ թշնամիք այլ
պատերազմի պատրաստիլ կ'ուզէին ,
երբ Հասան արտորալով երկու բանա-
կաց մէջ մտաւ , ու զայրագին և տխրա-
գին խառն և ահեղ ձայնով մը կանչեց ,
իմացուց որ իր հօր անպարտ արեան
վրէժն առնուլ եկեր է , և հրաւիրէ ա-
նոր սպանողն իր դէմն ելնելու և մենա-
մարտելու : Հրաւերքն ընդունայն արձա-
գանդ մը չտուաւ . այլ իսկոյն կարգ-
կարգ զինելոց ետեէն մրկէ փրթած
սև ամպի կտորի պէս՝ առաջ անցաւ
բանակէն դուրս ցատքեց , Հասանայ դի-
մացն ելաւ հսկահասակ սեւ մը , որուն
դոյնն և չափն աւելի վախ ձգէին քան
սպառազինութիւնն . որոց նման էր սիր-
տըն այլ խիստ և յանդուգն . ձայնն այլ
կծու և սրտախոց , մանաւանդ Հասա-
նայ , երբ կանչէր , թէ ես եմ հօրդ ըս-
պանողն . և ահա կու տեսնես ներքեւս
իր ձին , ահաւասիկ իր թուրն ու դրօշն .

եթէ կտրիճ ես՝ առ ու տար : Ուրիշնե-
րու սոսկումն ազդեցին այս ձայնս ու
տեսքն , բայց Հասանայ սրտմտութիւն
ու վրէժ . տեսնելն լսելն և փայլական
նման սև ամպին վրայ զարնուիլն ու
յերկու ճեղքելն մէկ ըրաւ . անանկ ու-
ժով թուրն իջուց սեւաւ հսկային ուսին
ու վզին միջոց՝ որ աջ ու ձախն իրար-
մէ բաժնուած երկու պատառ ընկան :
Հասան հօրը ձին ու զրահներն առած
ու դեռ կայծակնաթափ աչքը դարձաւ
իր բանակը :

Կարգն եկաւ ճնճդկան , որ անհամ-
բեր կու սպասէր իր մեծ եղբօր գործը
վճարելուն . և նոր որոտմունքով դուրս
ցատքեց իր գնդէն , անլախ ու համար-
ձակ կանչելով իր տղայ եղբօր՝ Իշխան-
կան խոշոջ գազանը . որուն յանդգնու-
թեան և արհամարհանաց չլռելով՝ մէ-
կէն երեցաւ կտրիճ Պարսիկ մը . Ահաւա-
ղիկ՝ կ'ըսէր քու մալաղ եղբօրդ սպիտակ
ձիուկն . ահա իր դրօշն ու նշանն , ահա
իր զէնքերն . թէ կտրիճ ես եկ ու առ .
ապա թէ չէ՝ ես զքեզ խաւրեմ քու եղ-
բօր քով : ... Այլ երկայն չկարցաւ ը-
սել և հայհոյել . վասն զի Իշխանկան
նշանիկը տեսնելով ճնճդուկ , զոր թե-
րեւս ինքն այլ անկէ առաջ կրեր էր , ա-
րեան և արցունքի գոլշեզք աչքերն լը-
ցուած՝ մտրակեց ձին , դրաւ ուռմբը
դէմ սրտի Պարսիկն , հրեց թափ ան-
ցուց , 'ի գետին փռեց իր եղբօր սպա-
նիչը . և անոր ցատքըտուկ սպիտակը
ու զէնքն և զարդերը յափշտակելով՝
դարձաւ խնդութեամբ Հասանայ քով :

Երկու եղբարք այլ իրենց ազնիւ հա-
րազատաց վրէժն առնելով , աւարնին յետ
դարձնելով՝ իբրառաջին և երկրորդ յաղ-
թանակն ըրած հաշուեցին . մնայր եր-
րորդ մ'այլ , իրենց երկրին և մարդկան
փառանքն այլ փոխարինելու : Արդէն
թշնամիք այլ այս բանիս յորդոր տային
իրենց չփոթութեամբ և խուճապելով ,
իրենց կողմէ երկու շահատակաց՝ խալի-
շրկին և Պարսիկն ընկնալ և թալնիլը
տեսնելով . ոմանք փախչելու ոմանք կը-
ռուելու կու շարժէին , երբ Հայք յար-
ձրկեցան վրանին . և թէպէտ անոնք ե-

ռազմատիկ աւելի էին թուով, բայց չի-
կըրցան Հասանայ և ճնճղկան և անոնց
նմանեաց յաղթել կամ երկար դէմ կե-
նալ. թոռնեանայ և Արծրունեաց վրի-
ժուց օրն էր. քսան տարիէն վեր դադ-
րած թրերն Հայոց՝ չդարձան 'ի պա-
տեան, մինչև 4000 այլազգի փռեցին
'ի փոշի. մնացեալներն այլ հալածելով
հանեցին իրենց հայրենի սահմաննե-
րէն շատ հեռու:

Կատարեալ յաղթանակաւ դարձան
Հասան և ճնճղուկ, օրհնութեան և գո-
հութեան ձայներով. պանծալի հին
թմբուկն հայկական՝ կանաչներով պը-
սակուած՝ խառնէր իր անընդհատ թու-
պիւնն՝ իշէն դարձող բարձրապինչ բար-
ձրափոխն՝ երիվարաց տրոփման և խոր-
խընջման հետ. և երբ յառաջ քան ի-
րարմէ զատուելով իւրաքանչիւր իր
տան ճամբան բռնէն՝ վերջին անգամ
մէկ տեղ հաւքած հանդիսացան 5000
հեծեալքն Հայոց, որոցմէ քիչեր ընկեր
էին հայրենի հողուն վրայ, Հասան և
ճնճղուկ հասարակաց հանդիսին մէջ
ամենուն շնորհակալելով և իւրաքան-
չիւրին վարձքը և արժանք տալով, ապա
հանդիսապէս իրենց քաջութեան և սի-
րոյ ուխտն այլ ամբողջացուցին. — քա-
կեցին հանեցին հօր և եղբօր սպանման
յուշարար սգոյ սեւ նշանները, և անոնց
տեղ՝ թշնամիներէն նոր յետ դարձու-
ցած հարազատաց նշաններովն կապուե-
ցան զարդարեցան. և դալար թուփե-
րով ու պայծառ ծաղկներով, և խաչիւ
ու խնկով նորէն սրբեցին սարեցին խաչ-
կայ և ճնճղկան գերեզմանները. ծաղ-
կներէն աւելի օրհնէնք թափելով անոնց
վրայ բերանով բիւրաւոր բազմութեան,
որ անոնց բոլորը մատաղ և ազաւ պայե-
լեցին, և լեցուն սրտով ու ձեռքով դար-
ձան 'ի տուն 'ի տեղ. երբ Հասան և
ճնճղուկ այլ նկանայ աշտարակին ծայ-
րը ազատարար սաւառներէն հայրենի
դրօշն 'ի դրօսանս զովարար հովոց և զու-
վացեալ սրտից:

Ո՛րչափ ատեն, քանի տարի արդեօր
այն անարգել հայրենի օգոց ծնունդն

(հովերն) խաղացին քծնեցան Արծրու-
նեաց յետին պանծալի դրօշուն հետ...
յետ քաջապէս և վայելչապէս կատա-
րելոյ իրենց հօր և եղբօր և երկրին պա-
հանջած վրէժը, այս բարեբաղդ և փա-
ռազարդ եղբարքն՝ կրցան դիմանալ
Սէլճուգեանց յարձակման դէմ. որք
այս գործէն քիչ ետեւ նորէն մտան 'ի
Հայաստան և հետզհետէ տիրեցին գրե-
թէ բոլոր մեր աշխարհին: — Ասոնց
բռնութեան դէմ կռուէն 'ի հարկէ ան-
օգուտ և անկարելի էր թոռնեանայ իշ-
խանին. ինքն իրեն վայելուչ և հայրենի
պատմութեան մէջ միշտ պանծալի գոր-
ծըն արձանացուց. որոյ փառաց անակն-
ունելի կերպով մը վարձքն այլ համե-
մատ եղան. որ թերեւ քեզի այլ ծանօթ
չէ, Հայկակ: Խաչկայ պայազատն Հա-
սան՝ կ'երևի՝ թէ ոչ դաշտաց՝ գոնէ իր
ամուր բերդին վրայ յամառեալ տի-
րեց և չիջուց դրօշն 'ի վայր. մինչև որ
ինքնին իջաւ խաչկայ հետ հանգչելու 'ի
քնարանս հարանց. իսկ իր պայազատ
որդին՝ Ապրիլարիւս ուրիշ հայ իշխանաց
հետ պանդխտութեան ցուպն առաւ,
բայց անոնց պէս աննշան անտես չմնաց.
այլ ինչուան կիւրիկիոյ մայրաքաղաքին
Տարսոնի, և միւս մեծ քաղաքին Մա-
մեստիոյ՝ տէր և կողմնակալ եղաւ Ա-
լեքս Ա կայսեր ատեն և անկէ առաջ.
քաջութեամբն ապահովուց շէնցուց
այն կողմերը, և բարեպաշտութեամբն
շատցուց սրբազան շէնքեր, բարձանց
վրայ և դաշտաց մէջ կանգնելով տա-
ճարներ. ապահովութեան համար ընտ-
րեց երկու անառիկ յարմար դիրքով բեր-
դեր՝ Տօրոս լեռանց դժուար կողմերը,
զՊապլեռօն և Լաւրթուն. առաջինը՝ իրեն
բնիկ տուն տեղ պատրաստեց, ամբը-
ցուց, և անոր տաճարին քով շինեց ի-
րեն և իրեններուն համար յետին բնա-
կարանն այլ, գերեզմանատունն: Այս
բանիս մեծ հոգ ունէին մեր նախնի պաշ-
ազատք. ուր տեղ որ բռնէին՝ նախ ա-
ղօթից տուն և ապա անոր քով կամ
մէջ իրենց մահուան տունն այլ տնկէին:
Իսկ երկրորդ բերդը տուաւ իր սիրելի
պանդխտակից նիզակակցին, որ իրմէ

աւելի հեռու հայ աշխարհէ մը ելեր եկեր էր, յԱրցախոյ աշխարհէն՝ Մայրեաց-Նուրք ըստած տեղէն, և էր իշխանն Օշին. Լամբրոնի հետ ընծայեց անոր իր հայրենի տունէն բերած և անոր սրբազան պահպանակ Ս. Պետրոսի գլխաւոր առաքելոյն մասունքն, զոր հանգոյց Օշին շինած տաճարին մէջ 'ի Լամբրոն, զոր և նորոգեց ու ամրացուց. և ինքն այլ հոն դրաւ ու գտաւ իր գերեզմանը. իր համանուն թոռն Օշին (որդի Հեթմոյ) հայր եղաւ հռչակաւոր Ս. Ներսիսի (Լամբրոնացոյ) : Իսկ Հասանայ որդին Ապլղարիպ այլ ննջեց 'ի Պապեռօն, առաջուց բաժնելով ժառանգութիւնը. կ'երևի թէ արու զաւակ չունէր. մէկ դուստրը հարսնացուց Դաւթի՝ Գաղիկ Բ Բագրատունեաց վերջին թագաւորին որդւոյն. միւսն այլ տուած կ'երևի Օշնի. վասն զի ասոր որդին Հեթում՝ զբերդն Պապեռօնի տուաւ իր Սմբատ որդւոյն. ըսել է որ ինքն էր անոր մերձաւոր ժառանգն. (զՏարսոն այլ Ապլղարիպ տուեր էր Օշնի փեսայ իշխանի մը) : Այս Հեթմոյ որդւոց անդրանիկ ճիւղն յաջորդաբար տէր եղաւ Լամբրոնի. երկրորդն այլ՝ Պապեռօնի. որոյ առաջին տիրացող յիշեալ Սըմբատն՝ իր Ռիթա դուստրը տուաւ 'ի կընտութիւն Ստեփանէի՝ Ռուբինեանց պապազատին. յորոց ծնաւ մեծն և առաջին թագաւորն Լեւոն. ասոր դուստրն և ժառանգն Զապել դչխոյ՝ հարսնացաւ յիշեալ Սմբատայ թոռան՝ Կոստանդին Մոզոնի (որդւոյ վասակայ) որդւոյն

հետ, որ է Հերոշմ Ա. և այսպէս միացան երկու ճիւղքն Պապեռօնեան և Լամբրոնեան, և երկու մեծ ցեղքն՝ Արծրունի և Բագրատունի, թէ և մայրենախառն : Այսպէս կերպով մը երկրորդ անգամ այլ, և գրեթէ մինչև 'ի հազար տարի վերջ, կատարեցաւ մեր խորին հայրենախօս պատմահօր մարգարէութիւնն (խորենացոյ), թէ Այդ երկու մեծ ցեղերէն՝ 'ի Բագրատունեաց և յԱրծրունեաց՝ թագաւորներ պիտի ըլլան Հայոց յետ շատ ժամանակաց : Արդ Բագրատունի թագաւորութեանն առաջին հեղինակ եղաւ Աշոտ (887), երկրորդ՝ յետ 200 տարւոյ՝ Ռուբէն կամ Լեւոն Ռուբինեան. իսկ Արծրունեաց՝ նախ Խաչիկ-Գաղիկ, և երկրորդաբար մը անձամբ թոռանցն՝ մեր թոռնեանցի Խոխիկ ԽԱՉԻԿ՝ :

Հ. Դ. Մ. ԱԼԻՇԱՆ

1 Մեծին Ներսիսի նշխարաց գիւտին պատմիչն (որ թուի Յ. Երզնկացին) կ'ըսէ վասն « Ռուբենի » մեծի իշխանին, որ էր 'ի զօրացն Բագրատուն. » նեաց և յազգէ նորին, և 'ի քանն և 'ի քանն Արծրուն. » նեաց. որ և մեր պապաւորն Լեւոն (Գ. որդի » Զապելի և Հեթմոյ), զերկուցն ունի թագաւ. » ժառանգ ազգաց զազգականութիւն » : Ըսել է որ այս Լեւոն երկու ճիւղով այլ յԱրծրունեաց էր, իսկ իր հայրն Հեթում մէկ ճիւղով, որոյ սկիզբն կ'ենէ յՕշնի՝ մտերմն Ապլղարիպայ. բայց 'ի պատմաց յայտնապէս յիշուած չէ ասոնց խնամութիւնն, ինչպէս և ոչ Ա Ռուբենի այլ ինչպէս վերջին Գաղկայ խնամի և Բագրատունի ըլլան : Գուցէ ինքն իսկ Օշնի այլ՝ որ յԱրցախոյ եկած կ'ըսուի՝ և 'ի Գանձակայ կողմերէն՝ բնիկ ազգաւ Արծրունի ըլլայ :

ՀԻՆ ՔՆԱՐ

Մեղեղի Խաչիկն .

Քերովբէից գերարփի փառօք փառազարդեալ՝ յայտնեաց զբեզ հողանիւթ մարդոյն :

Քանզի սերովբէն բոցեղէն սրովն քառավտակ հոսէր զհուրն, պահելով զճանապարհս ծառոյն կենաց զանմահական տնկոյն :